

Sotsiaalministri määruse „Soolise ebakõla kohta otsuse tegemise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse terviktekstina uuesti põhjusel, et alates 01. septembrist 2025 hakkab kehtima uus rahvatervishoiu seadus, mis viib eelnõuga kavandatava määruse volitusnormi tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 59 lõike 1 punkti 12. Määrus asendab sotsiaalministri 07. mai 1999.a määrust nr 32 „[Soovahetuse arstlike toimingute ühtsed nõuded](#)“ (edaspidi *kehtiv määrus*), selle ajakohastamisel tehti vaid hädavajalikud muudatused.

Eelnõu eesmärk on kehtestada arstliku ekspertiisikomisjoni poolt soolise ebakõla kohta otsuse tegemiseks tingimused ja kord. Selline otsus on vajalik isikul rahvastikuregistrile soo andmete muutmise avalduse esitamiseks vastavalt perekonnaseisutoimingute seaduse § 49¹ lõikele 1.

Määruse peamine muudatus võrreldes kehtivaga seisneb selles, et välja on jäetud ministri käskkirja vormistamise nõue arstlikeks toiminguteks loa andmiseks, sest ministrile ei ole sellise sisuga loa andmiseks seadusega volitust antud. Tegemist on arstliku ekspertiisikomisjoni ekspertide sisulise otsusega, mille suhtes minister pädevust selle üle kinnitamiseks või mitte kinnitamiseks ei oma. Lähtuvalt volitusnormi sõnastusest on muudetud ka määruse pealkirja.

Määruses on ajakohastatud ka termineid lähtuvalt [rahvusvahelise haiguste ja tervise seisundite klassifikatsiooni 11. versioonis](#) (edaspidi *RHK 11*) kasutusele võetud terminoloogiast¹ antud valdkonnas. RHK 11-s on võetud kasutusele termin sooline ebakõla (Seksuaaltervise peatükk 17 (Conditions related to sexual health) ja koodiga HA60 sooline ebakõla (Gender incongruence)). Eestis on RHK 11 kasutusele võtmine ette valmistamisel. Määruse ülesehitust ja sõnastust on kohendatud ka normitehniliselt.

Määruse on koostamisel on osalenud Sotsiaalministeeriumi tervishoiuteenuste osakond ja rahvatervise osakond, juriidilise ekspertiisi tegi Sotsiaalministeeriumi õigusosakond.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb seitsmest paragrahvist.

Paragrahv 1 sätestab määruse reguleerimis- ja kohaldamisala. Määrusega reguleeritakse perekonnaseisutoimingute seaduse § 49¹ lõikes 1 nimetatud otsuse, milleks on arstliku ekspertiisikomisjoni (edaspidi *komisjon*) poolt soo ebakõla üle otsustamine, tegemise tingimusi ja korda. Komisjoni otsust on isikul vaja rahvastiku registris soo andmete muutmise jaoks.

Paragrahv 2 reguleerib avalduse esitamise korda. Isikul, kel on soov muuta soo andmeid rahvastiku registris, tuleb esitada avaldus komisjonile. Komisjoni kontaktandmed ja avalduse esitamise korralduse ülevaade on hetkel kättesaadavad [Sotsiaalministeeriumi veebilehel](#). Komisjoni moodustab valdkonna eest vastutav minister tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 56 lõike 1 punkti 12 alusel.

Soolise ebakõla tuvastamiseks kutsutakse isik arstliku ekspertiisikomisjoni vastuvõtule selle tegevuskohta. Vajaduse korral kasutatakse selleks digitaalseid või muid sidevahendeid. Digitaalseid vahendeid kasutati näiteks pandeemia järgsel perioodil.

Paragrahv 3 reguleerib soolise ebakõla tuvastamisega seonduvat.

---

¹ <https://transinimesed.ee/media-guide/sonastik/>

Lõige 1 sätestab, et arstlik ekspertiisikomisjon lähtub soolise ebakõla tuvastamisel arstiteaduse ajakohastest reeglitest ja soolise ebakõla püsivusest anamneesis enne avalduse esitamist tuginedes arstliku ekspertiisikomisjoni koosseisus tegutsevate tervishoiutöötajate hinnangust isiku seisundile. Arstiteaduse ajakohasteks reegliteks loetakse rahvusvahelised või Eestis välja töötatud ravi- ja käsitusjuhendid, mis tuginevad akadeemilisele tõenduspõhisele arstiteadusele. Ravijuhend on dokument, mis annab soovitusi tervist mõjutavate tegevuste kohta. Selles antakse tervishoiutöötajatele tõenduspõhiseid juhiseid diagnoosimise ja ravimise viisidest, samuti võib see sisaldada soovitusi haiguste ennetuseks või patsientide koolitusstrateegiad vms. Patsiendi käsitusjuhend on detailne visualiseeritud „teekaart“, mis sisaldab riigis kokkulepitud tegevusi ning suuniseid mingi konkreetse seisundi või patsiendigrupi käsitlemiseks, eesmärgiga tagada parim võimalik patsiendist lähtuv käsitus tervishoiusüsteemis. Alates 2012. aastast koostatakse Eestis juhendid "Ravijuhendite koostamise käsiraamatu" põhjal ja kinnitatakse ravijuhendite nõukoja (RJNK) poolt. Vajaduse korral võetakse arvesse ka arstliku ekspertiisikomisjoni koosseisu väliste asjakohaste tervishoiutöötajate hinnangut isiku seisundile, kui komisjoni liikmete hinnangul see on asjakohane.

Lõikes 2 sätestatakse dokumenteerimise põhimõtted. Arstliku ekspertiisikomisjoni hinnang soolise ebakõla tuvastamise kohta dokumenteeritakse vastavalt tervishoiuteenuste osutamise dokumenteerimise üldistele põhimõtetele ning arstliku ekspertiisikomisjoni dokumendina. Tervishoiuteenuste osutamise dokumenteerimise üldised põhimõtted, sh dokumenteerimise kohustus ning andmete edastamine tervise infosüsteemi, on reguleeritud võlaõigusseaduses ja tervishoiuteenuste korraldamise seaduses. Lisaks dokumenteerib arstlik ekspertiisikomisjon oma tegevuse.

Lõikes 3 sätestatakse, et pärast soolise ebakõla tuvastamist nõustab arstlik ekspertiisikomisjon isikut soolist üleminekut toetavate tegevuste ja tervishoiuteenuste, sh hormoonravi ja kirurgiline ravi, sobivuse osas arvestamiseks edasiste sekkumiste planeerimisel. Senise praktika kohaselt tegutseb komisjon ka arstliku konsiiliumina seisundi tuvastamisel ja sekkumiste planeerimisel. Konsiiliumite tava on meditsiinis kasutusel erinevate keerukate seisundite puhul diagnoosi kinnitamiseks ning sekkumiste planeerimisel.

Paragrahv 4 reguleerib komisjoni otsuse tegemist.

Lõige 1 sätestab, et komisjon teeb otsuse isiku soo seisundi kohta, kui on tuvastanud avalduse esitanud isikul püsiva soolise ebakõla. Komisjoni otsus on aluseks rahvastiku registris soo andmete muutmisel.

Lõige 2 täpsustab, et avalduse esitanud isikule antakse arstliku ekspertiisikomisjoni otsus kirjalikult või digitaalselt. Senise praktika kohaselt on otsused pigem digitaalsed, kuid isikul on õigus saada see ka paberkandjal.

Lõike 3 kohaselt on arstlikul ekspertiisikomisjonil õigus kutsuda isik uuesti komisjoni vastuvõtule otsuse tegemiseks kui see on vajalik arstliku ekspertiisikomisjoni hinnangul või kui otsuse tegemiseks on vajalik täiendavate asjakohaste tervishoiutöötajate hinnang isiku seisundile. Tegemist on arstliku otsusega, mis langetatakse komisjoni liikmete poolt ühiselt lähtudes isiku seisundist ja arstiteaduse ajakohastest reeglitest.

Lõige 4 sätestab, et kui arstlik ekspertiisikomisjon ei tuvastanud avalduse esitanud isikul soolist ebakõla, teeb komisjon ka vastavasisulise otsuse.

Paragrahv 5 sätestab sünnijärgse soo taastamise korra.

Lõike 1 kohaselt võib isik, kelle soo andmed on muudetud, esitada arstlikule ekspertiisikomisjonile kirjaliku avalduse sünnijärgse soo andmete taastamiseks. Senise praktika kohaselt on rahvastiku registri andmetel seda olnud vaid ühel korral.

Lõike 2 kohaselt on arstlikul ekspertiisikomisjonil õigus sünnijärgse soo andmete taastamise otsustamiseks kutsuda isik vastuvõtule.

Lõige 3 sätestab, et otsuse tegemisel kohaldatakse §-is 3 ja §-is 4 sätestatud menetluse põhimõtteid. Seisundi tuvastamisel ja otsuse tegemisel lähtutakse komisjoni liikmete hinnangutest kaasates vajadusel väliseid eksperte ning langetatakse vastav otsus. Isik saab otsuse kirjalikult või digitaalselt ning esitab selle rahvastiku registrile soo andmete muutmiseks.

Paragrahv 6 reguleerib arstliku ekspertiisikomisjoni otsuse vaidlustamist.

Lõike 1 kohaselt on isikul õigus § 4 punktides 1 ja 2 ja § 5 punktis 3 nimetatud haldusakti vaidlustamiseks pöörduda halduskohtusse halduskohtumenetluses sätestatud tingimustel ja korras. Tegemist on tavapärase haldusmenetluse seadusest tuleneva õigusega, mis kohaldub haldusorgani poolt tehtud haldusaktile. Vaidlustamise säte antud määruses tagab õigusselguse selgitades, et rahvastikuregistrile esitamiseks isiku suhtes antud otsuse puhul on tegemist haldusaktiga ning sellel kohalduvad haldusmenetluse reeglid.

Lõige 2 sätestab, et soolise ebakõla seisundi tuvastamisega seotud vaidluste lahendamisele kohaldatakse võlaõigusseaduse ning tervishoiuteenuse korraldamise seaduse sätteid, sealhulgas seaduse alusel kehtestatud reegleid tervishoiuteenuse osutamisele, tervishoiuteenuste kvaliteedile ja patsiendiohutusele. Kvaliteedi ja patsiendiohutuse nõuded sealhulgas kaebuste lahendamise ja vaidlust tekitanud juhtumite käsitlemine on reguleeritud tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 3² lõike 9 alusel kehtestatud määruses „Tervishoiuteenuste kvaliteedi ja patsiendiohutuse tagamise nõuded“.

Paragrahv 7 reguleerib määruse jõustumise aega, milleks on 1. september 2025. a, arvestades, et sellel päeval jõustub määruse aluseks olev volitusnorm.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Määrusega ei kaasne uusi mõjusid võrreldes kehtiva korraga. Võrreldes varasema korraga on määruse eelnõust välja jäetud ministri käskkirjaga arstlikeks toiminguteks loa andmine. Ministril puudub volitus ja pädevus taolise sisuga käskkirja andmiseks, see on vastuolus ka tervishoiuteenuse regulatsiooni põhimõtetega kehtivas võlaõigusseaduses.

Ühtlasi vähendab korralduse muutus bürokraatiat ja ministeeriumi halduskoormust ning viib regulatsiooni kooskõlla muutunud terminoloogia ja õiguslike põhimõtetega.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne uusi kulusid. Määrus vähendab bürokraatiat ja halduskoormust käskkirjade vormistamise ebamõistliku nõude ära jätmise näol.

6. Määruse jõustumine

Eelnõu jõustub 1. septembril 2025. a.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitati koostöölastamiseks eelnõude infosüsteemi EIS kaudu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Siseministeeriumile ja Justiitsministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks valdkonna eest vastutava ministri moodustatud arstliku ekspertiisikomisjonile, AS-le Lääne-Tallinna Keskhaigla, Tervisekassale, Eesti LGBT Ühingule. Tehtud ettepanekute arvestamine on kajastatud koostöölastustabelis, mis on lisatud seletuskirjale.